

Įvertino originalią asmenvardžių rašybą Lietuvoje: tai – teisinis chaosas ir absurdas

[Irt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1111334/ivertino-originalia-asmenvardziu-rasyba-lietuvoje-tai-teisinis-chaosas-](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1111334/ivertino-originalia-asmenvardziu-rasyba-lietuvoje-tai-teisinis-chaosas-)

2019 m. lapkričio 6 d.

Apeliacinis teismas / BNS nuotr.

Esamą situaciją dėl originalios asmenvardžių rašybos teisininkė Evelina Dobrovolska vadina teisiniu chaosu ir absurdu. Anot jos, galima įžvelgti tam tikrą diskriminaciją, kadangi išimtys dėl originalios asmenvardžių rašybos, VLKK nuomone, turėtų būti taikomos mišrioms šeimoms, o tautinėms mažumoms – ne. Pasak Teisingumo ministerijos, reikia ieškoti pusiausvyros tarp valstybinės kalbos reikalavimų ir teisės į privatų gyvenimą.

Nors Lietuvos lenkų rinkimų akcijos-Krikščioniškų šeimų sąjungos (LLRA-KŠS) frakcija priklauso valdančiajai koalicijai, nuostatos dėl originalios asmenvardžių rašybos į koalicijos sutartį neįtrauktos. Frakcijos seniūnė Vanda Kravčionok portalui LRT.lt tvirtina, kad originalios asmenvardžių rašybos klausimas LLRA-KŠS nėra prioritetas, kad tai – „penktos eilės problema“.

Neseniai Lietuvoje nuskambėjo keli atvejai, kai Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) ir teismų nuomonė šiais klausimais išsiskyrė. Vienas jų – krepšininko Darjušo Lavrinovičiaus pergalė teisme. Krepšininko šeima dukrai norėjo duoti Leylos vardą. Nors Leilos vardas Lietuvoje egzistuoja, krepšininko šeima norėjo, kad varde vietoje „i“

trumposios būtų „y“. VLKK tam pasipriešino, tad tokio vardo Vilniaus miesto civilinės metrikacijos skyrius neregistravo. Tuomet Lavrinovičiai kreipėsi į teismą – Vilniaus miesto apylinkės teismas leido mergaitę pavadinti Leylos vardu su „y“ ilgąja žodžio viduryje.

Kitas atvejis – šių metų spalio 23 dieną teismas lenkų kilmės Lietuvos pilietei Malgožatai pripažino teisę savo vardą rašyti originaliai ir tapti Malgorzata. Dėl šio sprendimo ji kovojo nuo 2008-ųjų. Tai pirmoji byla Lietuvoje, kurioje teismas pripažino teisę į originalią vardo formą lenkų kilmės Lietuvos piliečiui.

Esama situacija – teisinis chaosas

„Europos žmogaus teisių fondo“ teisininkė E. Dobrovolska pažymi, kad Valstybinė lietuvių kalbos komisija (VLKK), teikdama nuomonę dėl vardų ir pavardžių įstatymų projektų, nurodė, jog „Lietuvos Respublikos piliečių vardai ir pavardės asmens dokumentuose turi būti rašomi lietuviškais rašmenimis, tačiau galimos tam tikros išimtys, atsižvelgiant į dabartinės visuomenės poreikius.“

VLKK išimtis siūlo užsieniečiams, įgijusiems Lietuvos pilietybę, – jų vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos išduodamuose asmens dokumentuose jų pageidavimu įrašomi lotyniškais rašmenimis pagal kitos valstybės išduotą asmens dokumentą. Kita išimtis taikoma Lietuvos piliečiams, sudariusiems santuoką su užsieniečiais ir priėmusiems jų pavardes, bei jų vaikams.

Originalios asmenvardžių rašybos klausimo supriešinimas su valstybinės kalbos apsauga yra dirbtinis ir galbūt labiau politinis aspektas.

Anot E. Dobrovolskos, tokią nuomonę VLKK kartoja ir teisminėse bylose, į kurias ji yra įtraukiama kaip išvadą teikianti institucija. Taigi, nors VLKK neprieštarauja pareiškimų dėl originalios asmenvardžių rašybos tenkinimui, o prašo teismo spręsti savo nuožiūra, tačiau šios išimtys, VLKK nuomone, turėtų būti taikomos mišrioms šeimoms, o tautinėms mažumoms – ne, kalba teisininkė.

„Manychiau, kad originalios asmenvardžių rašybos klausimo supriešinimas su valstybinės kalbos apsauga yra dirbtinis ir galbūt labiau politinis aspektas, dirbtinai skatinamas atskirų asmenų. Teismai vienareikšmiškai sprendimuose pripažįsta, kad duomenų, jog „w“ raidžių rašymas pavardėse bei varduose būtų sukėlęs neigiamas pasekmes bei pakenkęs valstybinei kalbai, bylose nenustatyta.

Situaciją, kai Lietuvos teismai vienbalsiai 70 bylų pripažįsta, jog esamas teisinis reguliavimas nėra pakankamas asmenų išreikštiems socialiniams poreikiams patenkinti ir teisėms užtikrinti, o įstatymo leidėjas to nepaisydamas vis vien nekeičia ir nepriima būtinų teisės aktų, būtų galima vadinti teisiniu chaosu ar absurdu“, – teigia E. Dobrovolska.

Įžvelgia diskriminacijos bruožų

Pasak E. Dobrovolskos, tiek mišrių šeimų ir jų vaikų, tiek tautinių mažumų atstovų laimėtos bylos turi bendrą vardiklį – kuriama vientisa ir aiški teismų praktika, kuri pripažįsta individo teisę į originalią asmenvardžių rašybą. Ji taip pat akcentuoja, kad Lietuvos teismai šiuo metu atkartoja tarptautinių teismų praktiką.

Pavyzdžiui, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad asmens vardas ir pavardė yra vienas iš jo identiteto ir privataus gyvenimo elementų. Teisininkės teigimu, Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje taip pat ne kartą pripažino, kad klausimai dėl vardų ir pavardžių rašybos patenka į ginamą privataus ir šeimos gyvenimo sritį, ir nurodė, kad vardai neabejotinai atlieka esminį vaidmenį nustatant asmens tapatybę.

„Šiuo atveju teismai atlieka labai svarbų vaidmenį. Beveik kasdien girdžiu klientų, kuriems atstovauju teismuose, nuomonę, kad Lietuvos teismai leidžia jiems išsaugoti pilietybę ir šeimos tapatybę vienu metu“, – sako E. Dobrovolska.

Specialistė atkreipia dėmesį, kad Lavrinovičių ir Malgorzatos bylos yra puikus pavyzdys, kad ne Kalbos komisija ar įstatymų projektai apibrėžia originalios asmenvardžių rašybos taikymo ribas. Tačiau, sako ji, Seime registruoti projektai nenumato tokios galimybės visoms piliečių grupėms, pavyzdžiui, tautinėms mažumoms, užrašyti vardą ar pavardę originalia forma.

Anot E. Dobrovolskos, tokia situacija, kai nepagrįstai suvaržomos ar apsunkinamos asmenų prigimtinės teisės, laikytina tiek asmens privataus ir šeimos gyvenimo neliečiamumo pažeidimu, tiek asmens teisės į vardą pažeidimu.

„Lietuvos teismai, savo ruožtu, situaciją vertina objektyviai ir netaiko diskriminacinio pobūdžio suskirstymo. Šiose bylose akivaizdu, kad ne tik už užsieniečio ištekėjęs asmuo gali įrašyti vardą tinkama forma“, – kalba E. Dobrovolska.

Teismai užkraunami bylomis

Lietuvos teismai yra išnagrinėję virš septyniasdešimt bylų dėl originalios asmenvardžių rašybos. E. Dobrovolska pabrėžia, kad paprastai sprendimai yra panašaus pobūdžio: teismai patvirtina, kad atsisakymas tenkinti tokius prašymus neatitiktų teisingumo principo ir būtų neproporcingas pareiškėjų siekiamam rezultatui ir galimoms pasekmėms, kurias jie galėtų patirti.

E. Dobrovolska atkreipia dėmesį, kad didžioji dalis šeimų į teismus dėl pavardės kreipiasi kelis kartus, nes jei moteriai įrašoma pavardė su raide „w“, šis sprendimas yra individualus ir netaikomas vaikams, todėl vėl pradedamos naujos bylos.

„Toku būdu teismai užkraunami bylomis, kurių būtų galima išvengti priėmus atitinkamus teisės aktus. Ar įstatymas išspręstų originalios asmenvardžių rašybos problemas? Tikrai taip, tačiau turėtume kalbėti apie išsamų ir gerai parengtą įstatymą. Dabar dalis Seime užregistruotų projektų apima tik pavardžių, o ne vardų rašybą. Kita dalis projektų liečia tik mišrias šeimas, o ne tautines mažumas“, – LRT.lt sako E. Dobrovolska.

Originali asmenvardžių rašyba – ne prioritetas

Anot LLRA-KŠS frakcijos seniūnės V. Kravčionok, originalios asmenvardžių rašybos klausimas LLRA-KŠS nėra prioritetinis, tai – „penktos eilės problema“, sako ji. Seimo narė V. Kravčionok tvirtina, kad taip LLRA-KŠS atstovauja savo rinkėjams, kadangi žino, kokie lūkesčiai yra svarbesni. Parlamentarė svarsto, kad šią problemą šiuo metu galima spręsti per teismus: „Dabar labai sėkmingai jau ne vienas teismas dėl vardo ir pavardės (originalios rašybos – LRT.lt) yra laimėtas. Žmonės, kuriems tai labai svarbu ir rūpi, gali naudotis šia priemone.“

V. Kravčionok pabrėžia, kad nors frakcija siūlymams asmenvardžius leisti rašyti originalo kalba pritartų, kol kas Seime nėra politinės valios. Ji akcentuoja, kad vardas ir pavardė yra žmogaus nuosavybė, todėl turėtų būti teisė juos rašyti originaliai.

█ Nekeliame pirmiausia šio klausimo, bet, žinoma, žmogus turi turėti teisę į savo pavardę.

„Europos žmogaus teisių fondas“, koordinuojantis panašaus pobūdžio bylas, įžvelgia tendenciją, kad šiuo metu tokios problemos yra sprendžiamos išimtinai teismine tvarka, taip neva eikvojant valstybės biudžetą, užuot priėmus teisės aktus, kurie šiuos klausimus padėtų spręsti administracine tvarka.

Pasak V. Kravčionok, „Europos žmogaus teisių fondas“ tokias bylas „labai sėkmingai laimi“, tačiau būtų galima svarstyti pasiūlymus parengti teisės aktus, kurie apibrėžtų asmenvardžių rašybą. Seimo narė tikina, kad pasisakytų už tokius įstatymų projektus, tačiau akcentuoja, kad yra kitų svarbesnių klausimų.

„Nesakome *ne*, bet nežinome, kiek pasinaudotų tokia teise. <...> Nes tam, kad vietiniai lenkai atkurtų savo pavardes, jie turėtų surinkti nemažai popierių, juk tai kainuotų pakeisti dokumentus – ir nuosavybės teisės dokumentus, ir asmens dokumentus...“

Manau, kad procentinė išraiška tų, kurie pasinaudotų tokia teise, būtų nelabai didelė. Todėl ir nekeliame pirmiausia šio klausimo, bet, žinoma, dar kartą pabrėžiu, žmogus turi turėti teisę į savo pavardę. <...> Naujų projektų siūlyti nesiruošiamo, bet pritarsime, kad palengvintume žmonėms gyvenimą“, – portalui LRT.lt sako V. Kravčionok.

Ministerijos iniciatyva – apklausa portale

Dėl asmenvardžių rašybos portalas LRT.lt kreipėsi ir į Teisingumo ministeriją. Anksčiau LRT RADIJO laidoje „Aktualijų studija“ teisingumo ministras Elvinas Jankevičius sakė, kad šiuo klausimu pribrendome platesnei diskusijai.

„Artimiausiu metu tokią diskusiją organizuosime ir priimsime ryžtingus sprendimus arba į vieną, arba į kitą pusę“, – tada kalbėjo E. Jankevičius.

Teisingumo ministerijos raštu atsiųstuose atsakymuose pateikiama E. Jankevičiaus pozicija dėl originalios asmenvardžių rašybos. Anot jo, reikia ieškoti pusiausvyros tarp valstybinės kalbos reikalavimų ir teisės į privatų gyvenimą. Ministras teigia, kad

Teisingumo ministerija, eidama šiuo keliu, jau pradėjo diskusiją, – ministerijos iniciatyva portale „Delfi“ buvo surengta apklausa dėl asmenvardžių rašymo.

„Dar šiemet ketiname pakviesti praktikus, politikos formuotojus, mokslininkus – tiek kalbos srities, tiek ir teisės specialistus, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos, Teisėjų tarybos atstovus, žmogaus teisių specialistus, civilinės metrikacijos įstaigų atstovus ir kitus, kad drauge būtų ieškoma visiems priimtino sprendimo tarp viešojo ir privataus interesų“, – teigia E. Jankevičius.

Viliasi, kad asmenvardžių rašyba bus sureguliuota

Teisingumo ministerijos atsiųstuose atsakymuose rašoma, kad pagal Konstitucinio Teismo jurisprudenciją teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose bylose. Tačiau precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose.

„Teismai, sprenddami bylas dėl asmenvardžių rašymo, vertina įvairias faktines aplinkybes, pavyzdžiui, asmenų gyvenamąją vietą ir kokius nepatogumus gali sukelti skirtingas šeimos narių pavardžių užrašymas. Šios aplinkybės taip pat gali būti skirtingos, todėl ir vieno apylinkės teismo sprendimas dėl konkretaus vardo ar pavardės dar savaime nereiškia, kad toks pats sprendimas būtų priimtas esant kitoms faktinėms aplinkybėms“, – sako ministerijos atstovai.

Atsakymuose Teisingumo ministerija pabrėžia, kad pritaria originaliai tų asmenvardžių, kurie jau yra suteikti kitoje valstybėje, rašybai, jei žmogus turi tos valstybės išduotus oficialius dokumentus.

„Reikia pastebėti, kad dauguma atvejų kitose valstybėse suteikti asmenvardžiai lietuviškuose dokumentuose perrašomi taip, kaip jie užrašyti kitos valstybės išduotame dokumente. Ir tik tais atvejais, kai asmenvardžiuose yra naudojami nelietuviški rašmenys (w, q, x), Lietuvos Respublikos piliečiams atsisakoma įrašyti originalų asmenvardį ir vardas ar pavardė užrašomi pagal apytikrą tarimą“, – rašoma atsiųstame atsakyme.

Pasak Teisingumo ministerijos, siekiant išspręsti asmenvardžių rašybos nelietuviškais rašmenimis klausimą, Lietuvos Respublikos Seimui Vyriausybė ir atskiri Seimo nariai ne kartą teikė su šiuo klausimu susijusių įstatymų projektus: „Tikimės, kad įstatymų leidėjai ras būdą sureguliuoti asmenvardžių rašybą tokiu būdu, kad būtų užtikrintos Lietuvos Respublikos piliečių teisės bei teisėti lūkesčiai ir laikomasi Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinto lietuvių kalbos statuso.“

Kaip rašoma atsiųstame atsakyme, Teisingumo ministerija supranta asmenų siekį, kad jų asmenvardžiai lietuviškuose dokumentuose būtų užrašyti originaliai, t. y. taip, kaip jie užrašyti pirminiame dokumente, pavyzdžiui, užsienio valstybės išduotame vaiko gimimo liudijime.

„Tačiau yra ir kitų atvejų, kai norima Lietuvoje gimusiam vaikui suteikti vardą, kuris kita kalba būtų rašomas tam tikru būdu ir neatitiktų lietuvių kalbos taisyklių (arba žmogus nori savo vardą pasikeisti į kitą tokį vardą). Civilinio kodekso 2.20 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas fizinis asmuo turi teisę į vardą. Asmens vardas yra akivaizdžiai svarbi jo tapatybės dalis, ir šiuo aspektu Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje taikoma privataus asmens gyvenimo apsauga. Būtent apie asmenvardžių rašybą ir bus kalbama Teisingumo ministerijos inicijuojamoje diskusijoje.

Civilinės būklės aktų registravimas yra valstybės funkcija, perduota savivaldybėms, o Teisingumo ministerijai pavesta teikti metodinę pagalbą savivaldybių civilinės metrikacijos įstaigoms registruojant civilinės būklės aktus. Vyriausybės 2019 m. vasario 13 d. nutarimu patvirtintame Valstybinės kalbos politikos 2019–2022 metų gairių įgyvendinimo priemonių plane numatyta priemonė – parengti rekomendacijas dėl asmenvardžių rašymo civilinės būklės aktų įrašuose civilinių metrikacijų darbuotojams“, – rašoma atsakyme.